

ingere autem aliquem alium ineffabilem, ejusque fidem petere, cum nec Christiana fides illum doceat, nec ratio aut necessitas illi reddatur, ab omni ratione alienum est.

29. *Objicitur quidam modus, quo Deus applicare dicitur causas secundas.* — Dicere vero quis potest, reperiri inter causam primam et secundam, quamdam sympathiam ortam non ex radicatione potentiarum in eadem essentia, sed ex essentiali subjectione causæ secundæ ad primam, et supremo dominio primæ in secundam. Consistere autem potest hujusmodi sympathia in hoc, quod volente Deo ut causa secunda operetur, statim necessaria consecutione causa secunda agit, non quia in se aliquid recipiat ex vi illius voluntatis, sed quia statim illi obedit agendo, sicut potentia motiva obedit appetitui. Per hanc ergo voluntatem dici potest Deum applicare, movere, vel excitare causam secundam ad agendum. Et quia illud velle Dei intervenit semper in concursu cum causa secunda, ideo prima causa dicitur concurrere excitando causam secundam. Verumtamen hic dicendi modus, sive sit verus, sive falsus, non pertinet ad præsentem quæstionem; hic enim solum agimus de concursu externo et transeunte; illa autem excitatio tali modo explicata solum fit per velle internum. Item ex vi illius voluntatis nihil in se recipit causa secunda per modum principii, vel conditionis necessariæ ad agendum, de quo nunc agimus. Ergo eo modo quo nunc disputamus, nulla excitatio fit in causa secunda ex vi solum concursus causæ primæ. An vero ille modus excitationis verus sit, quia punctus est difficilis, et necessarius ad complementum hujus materiæ, in sectione 4 explicabitur.

30. Quarto, dicebatur illa conditio necessaria *determinatio causæ secundæ per effectum primæ.* Hæc autem non est probabilior quam reliquæ, et generatim argumentando, si hæc determinatio dicitur fieri per veram actionem primæ causæ in secundam, redeunt argumenta supra facta, quod illa actio inferat mutationem in causam secundam, cujus mutationis nullus terminus assignari potest. Specialiter vero, hæc necessitas talis prædeterminationis nulla est in causis secundis naturaliter agentibus, quia illæ natura sua sunt determinatæ ad unum; quam quidem determinationem acceperunt a Deo non per concursum, sed per influxum et conservationem talis naturæ. Quo sensu loquitur

D. Thomas, 1 part., quæst. 105, art. 1, ad 3. Formaliter vero hanc determinationem habent tales causæ ab intrinseca natura. Unde sub hac consideratione dici solet, causam secundam determinare concursum primæ ad speciem actionis, potius quam determinari ab illa, ut videtur loqui D. Thomas, in 2, dist. 1, q. 1, a. 4, in corpore, et ad 3, et 1 contra Gentes, cap. 66, ratione 5, ubi dicit: *Secunda agentia sunt quasi particulantes et determinantes actionem primi agentis.* Et sumitur ex Dionysio, capite 4, de Divinis nominibus, dicente, Dei actionem ex se esse indifferentem; variari autem ex diversitate subjectorum et causarum. Dicuntur autem causæ particulares determinare concursum, non quia ad hoc efficiant aliquid prævium; quid enim possunt? Neque quia Deus voluntate sua illum determinet, quod declarabimus sectione 4; sed quia hæc causa natura sua postulat hunc concursum potius quam alium, Deus autem sese accommodat naturæ uniuscujusque, et ideo etiam dici solet hæc determinatio, ut est a causa secunda, esse in genere causæ materialis. In his ergo causis naturaliter agentibus non est necessaria illa conditio prævia, quæ prædeterminatio dicebatur. Quod si interdu hæc naturalia agentia propter vim agendi universalem habent indifferentiam aliquam in facultate agendi res specie diversas, naturaliter ac physice loquendo, semper determinantur ad unum effectum in specie, vel ex se, vel ex concursu aliarum causarum, aut materialis, aut coefficientium, ut supra, disput. 18, sect. 1, declaratum est.

31. *Quomodo secunda causa ad individuum effectum a prima determinetur.* — Denique etiamsi demus (quod probabile est) quoad singularitatem actionis vel effectus determinari causam secundam a prima, ut Nominales affirmant, et in superioribus nobis probabile visum est, non oportet fingere, illam determinationem fieri per aliquam actionem causæ primæ in secundam, addendo nimirum aliquid virtuti ejus; imo vix potest hoc modo intelligi, quia etiam illud additum de se erit indifferens ad plura individua similia facienda; nulla enim res, quæ in aliqua specie vim habet activam, determinatur ex se ad unum tantum individuum efficiendum, ut patet discurrendo per omnes virtutes naturales. Si quis autem vel peculiariter exciperet hanc entitatem, vel virtutem, quam causa prima addit secundæ, gratis id assereret, et sine causa

multis implicabitur difficultatibus. Oportebit enim fateri, quoties variatur actio agentis naturalis diversis temporibus, vel circa diversa subjecta, variari etiam illas entitates prædeterminativas, quas in se recipit causa secunda a prima. Et similiter si ignis successive calefacit, continue etiam aliquid debet in se recipere et pati, quo determinetur ad illam successivam actionem. Denique vel superfluum est ille modus determinationis, vel fatendum erit, facultatem naturalem esse sufficientem de se ad specificam rationem effectus, non vero ad singularitatem ejus. Illud vero additum dare vim ad singularitatem non est intelligibile, cum in effectu, prout in re fit, specifica et singularis ratio non distinguatur.

32. Dicendum est ergo illam determinationem sufficienter fieri per voluntariam præfinitionem divini concursus. Itaque ignis, verbi gratia, indifferens est ad hunc vel illum calorem faciendum, non quidem negative seu privative, id est, quia ad neutrum habeat completam virtutem in suo genere, sed positive, quia ad utrumque est satis potens in ratione causæ proximæ, et ad neutrum determinatus; Deus autem sua voluntate statuit cum illo concurrere ad hunc potius quam ad alium, et hoc satis est ut ab igne procedat hic effectus numero, potius quam alius. Non est ergo necessaria talis conditio prædeterminans, quæ sit res aliqua recepta in ipsa causa secunda.

33. Ex his autem, quæ de naturalibus agentibus diximus, colligitur, hujusmodi conditionem multo minus esse necessariam in causis secundis liberis, ex vi subordinationis et dependentiæ essentialis causæ secundæ a prima. Nam ejusdem rationis est quoad hæc dependentia causæ liberæ ac necessariæ a prima causa. Unde si in causa naturaliter agente sufficienter salvatur illa dependentia per concursum, qui in actione consistit, etiam salvabitur in causa libera. Nec vero ob peculiarem modum agendi causæ liberæ, est in ea talis conditio necessaria, quia, licet voluntas, verbi gratia, quæ est potentia libera, sit ex se indifferens, positis omnibus requisitis, ad agendum et non agendum, tamen revera est tam potens ad agendum, ac si non haberet alteram facultatem; et e converso tam potens est ad non agendum, ac si nihil aliud posset. Itaque ad utrumque et ad singula habet plenam potestatem; ergo, sicut alia agentia per potestatem quam habent ad unum, possunt illud exequi cum communi concursu absque illa prævia conditione prædeterminante, ita

agens liberum, per potestatem quam habet ad plura, potest cum communi concursu aliquod eorum exercere (loquimur de actibus intra ordinem naturæ contentis) absque illa conditione. Tantumque abest ut peculiaris conditio et indifferentia libertatis ad hoc obsit, ut potius in hoc sit posita ejus excellentia et dominium in suam actionem.

34. Unde, cum dicitur facultatem indeterminatam non posse determinatum actum vel effectum efficere, ad summum habet locum in potentia ita indifferente ad plura, ut sit per se incompleta et insufficientis ad singula, quæ ut sic magis est indifferentia passiva et imperfecta, quam activa et perfecta; propter quod talis indifferentia dici solet negativa. At vero, quando potentia est indifferens per completam vim ad utrumque oppositorum, et per dominium in suum actum, optime potest, quamvis in actu primo sit indeterminata et indifferens, determinatum effectum seu actum secundum efficere, sese ad illum determinando. Hæc est enim propria vis et potestas ejus, a qua habet quod libera sit. Sicut etiam divina voluntas est indifferens ad plura objecta vel effectus creatos, et ipsa se determinat ad aliquod eorum; hujus enim efficaciam et dominii participationem accepit voluntas creata, quamvis longe imparem in perfectione et modo. Nam increata voluntas est indifferens ad plura objecta extra se, non vero ad plures actus volendi vel nolendi; voluntas autem creata etiam ad plures actus est indifferens. Deinde increata voluntas determinatur sine novo actu illi addito, creata vero per novum actum. Ac denique voluntas increata non pendet ab alio in sua determinatione, creata vero pendet saltem a concursu primæ causæ; cum eo tamen, sicut potest velle ea quæ sibi proportionata sunt, ita et ad ea se determinat.

35. *Prædeterminatio physica causam liberam necessaret, et quoad exercitium, et quoad specificationem.* — Unde ulterius addo, illam conditionem, quæ prædeterminatio dicitur, non solum non esse necessariam causæ liberæ ob peculiarem modum agendi ejus, verum etiam illi ob eam causam repugnare, si libere quoad exercitium et specificationem operatur est; nam usus libertatis quoad utramque partem per talem prædeterminationem impediretur. Quod primo declaratur in indifferentia quoad specificationem actus, nam cum sola prima causa dicatur efficere hanc prædeterminationem, voluntas tantum est in po-

tentia passiva ad illam; unde respectu illius non est libera, sed est passive, seu negative indifferens, sicut materia ad alias formas; nam in potentia passiva ut sic non est libertas, ut supra ostendimus. Non est ergo in potestate activa et libera voluntatis, ut hanc vel illam determinationem recipiat; cum ergo ad unum tantum actum determinetur, illum potest efficere et non alium, quia nec potest illum efficere nisi ad illum determinetur, neque etiam potest efficere ut ad alium determinetur, sed hoc est in sola voluntate extrinseci agentis. Ergo nunquam est proxime et active indifferens ad plures actus, seu quoad specificationem actus. Patet hæc ultima consequentia, quia voluntas, ante receptam hanc prædeterminationem, ad neutrum actum est perfecte et active indifferens, quia si illa prædeterminatio est necessaria, sine illa non est completa vis agendi cum omnibus prærequisitis ad agendum, sicut ad libertatem necessarium est.

36. Neque etiam est in manu voluntatis habere hanc determinationem, vel unam potius quam aliam; quid enim ad hoc faciet, cum facere nihil possit nisi prædeterminata? Vel, si recipit determinationem ad volendum malum objectum, cur ei imputabitur quod non recipiat determinationem ad nolendum illud? Neque enim illi potest imputari propter aliquem priorem actum, tum quia fieri potest ut nullus præcesserit; tum etiam quia ille fieri non potuit sine alia prædeterminatione, de qua eadem redit difficultas. Neque etiam potest imputari propter privationem alicujus actus, tum quia nec prædeterminatio ad illum actum est in potestate ejus, et consequenter nec carentia actus potest illi imputari, quia in universum prima radix non operandi in voluntate, etiam positis aliis prærequisitis, est, quia non accipit hanc prædeterminationem; nam si illam reciperet, operaretur. Tum etiam quia non semper ad actum malum positivum antecedit carentia prioris actus debiti, sed simul dum unus eligitur, alius omittitur. Ac denique in eo progressu non est procedendum in infinitum, sed sistendum in aliquibus actibus primis, quorum unum voluntas voluntarie efficit, alium omittit. Et in illis explicari non potest quo modo prædeterminatio passiva ad unum potius quam ad alium sit in potestate voluntatis. Si ergo talis prædeterminatio necessaria esset, tolleretur indifferentia quoad specificationem actus.

37. Atque inde ulterius concluditur totum etiam quoad exercitium actus. Nam, ut declaratum est, si prædeterminatio illa est necessaria, ante illam receptam non est in potestate activa et libera voluntatis talem actum exercere, quia nondum est potentia proxima, id est, completa, et cum omnibus prærequisitis ad agendum; etiam est potestas activa remota (ut ita dicam), quia non est in potestate voluntatis aliquid facere, quo illa conditio seu prædeterminatio adhibeatur, sed solum est in potentia passiva ad illam, quæ non sufficit ad libertatem; quæ omnia satis declarata et probata sunt. Rursus posita in voluntate illa conditione, quæ prædeterminatio dicitur, fieri non potest quin ipsa exerceat actum; nec potest resistere determinationi, seu motioni ejus; ergo nunquam habet potestatem exercendi et non exercendi actum; ergo tollitur indifferentia quoad exercitium, quæ in hac potestate consistit. Antecedens certum est in ea opinione quam impugnamus, nam hæc prædeterminatio dicitur pertinere ad actualem concursum Dei. Unde, sicut impossibile est Deum concurrere cum voluntate, et ipsam non operari, ita impossibile est voluntatem recipere illam prædeterminationem et non prodire in opus. Et ex ipso nomine prædeterminationis id constat; nam si post receptam prædeterminationem potest voluntas non operari, ponamus non operari; ergo tunc adhuc manet indifferens ad operandum et non operandum; ergo indiget prædeterminatione ut operetur, et falsum erat accepisse prædeterminationem.

38. *Responsio aliquorum ad nostras rationes refutatur.* — Fortasse quis dicet, post acceptam prædeterminationem posse quidem voluntatem non operari, nolet tamen admittere, de facto non operaturam, quia licet possit, nunquam ita se gerit. Sed hoc frivolum est, et non consequenter dictum. Primo quidem, quia si potest vera potestate quæ ad libertatem sufficiat, unde affirmari potest illam potestatem nunquam exerceri? Secundo, quia tam est necessaria connexio inter illam prædeterminationem et operationem, ut naturaliter impossibile sit hanc separari ab illa; imo et ipsi aiunt implicare contradictionem, sicut esse simul determinatum et indeterminatum respectu ejusdem, vel agens movere et passum non moveri; ergo non est in voluntate potestas ad resistendum activitati hujus prædeterminationis, quia non est in ea

potestas ad impossibile; ergo falsum est, posita prædeterminatione, posse non operari. Tandem, quia si voluntas potest non velle id, ad quod prædeterminatur, vel id est quia potest habere actum oppositum, et hoc non, ut patet ex probatione prioris partis, quia jam id spectat aliquo modo ad indifferentiam quoad specificationem. Vel id est quia potest suspendere actum, et hoc etiam non, quia non potest voluntas resistere efficacitati illius prædeterminationis. Neque illa subditur usui libertatis, sed illam potius sibi subdit; ergo neutro modo est in voluntate illa potestas, et consequenter nec libertas quoad exercitium.

39. Quod etiam confirmatur ex definitione potentie liberæ supra tradita, scilicet, de ratione illius esse ut, positis omnibus prærequisitis ad agendum, possit agere et non agere; nam in præsentem una conditio necessaria esse dicitur prædeterminatio facta a prima causa, qua posita non potest voluntas agere et non agere, sed agere tantum; ergo sine libertate quoad exercitium, et ex necessitate agit. Nec refert quod illa necessitas sit ex suppositione, nam illa suppositio est antecedens omnem usum libertatis, et ab extrinseco proveniens, ut satis declaratum est; talis autem suppositio si necessitatem inferat, inducit necessitatem simpliciter et tollit libertatem, juxta doctrinam Anselmi et aliorum in superioribus declaratam. Ideoque merito dixit Scotus, in 4, d. 49, q. 6, § Duo ergo, libertatem voluntatis tolli, si ab aliquo habitu in hærente prædeterminetur ad unum; nomine autem habitus intelligendum est quidquid per modum principii seu actus primi antecedit actum secundum; nam de quolibet hujusmodi eadem est ratio.

40. Unde tandem potest utraque pars ita confirmari, quia voluntatem de se indifferentem ad plura physice et intrinsece determinari ad unum eorum, nihil aliud est quam velle illud; ergo nec potest talis prædeterminatio esse prærequisita ad volendum, nec potest omnino ab extrinseco provenire a sola causa prima; quia velle non est in nobis sine nobis, et licet daremus de potentia absoluta id fieri posse, saltem non posset fieri ut illud velle esset liberum, ad quod voluntas mere passive se haberet. Antecedens probatur, quia in voluntate nihil est nisi aut actus secundus, aut primus, neque inter hæc potest excogitari medium; neque ab Aristotele aut alio philosopho inventum est; ergo vel illa

prædeterminatio est actus secundus, et illum appellamus velle, sub quo et nolle et similes actus comprehendimus. Vel est actus primus, et sic aut subditur usui voluntatis, et ita non prædeterminat illam, ut verum est de omnibus habitibus in voluntate existentibus, aut subdit illam sibi, suæque necessariae efficacitati, et ita impedit usum libertatis ejus. Adde inauditum esse in voluntate actum primum, qui non sit habitus ejus; nullaque ratione declarari posse ad quid talis actus primus necessarius sit, præsertim in ordine naturalium actuum, ut nunc loquimur.

41. Video offerri hoc loco occasionem tractandi quamplures difficultates ad libertatem arbitrii pertinentes, præsertim illas quæ apud Theologos de divina præscientia, prædefinitione, prædestinatione, et gratia, et de illa maxime quæ in efficaci auxilio consistit, disputantur. Sed jam præmisimus, hoc loco nihil nos agere de actionibus supernaturalibus, nec de efficacia gratiæ, sed solum de generali concursu primæ causæ cum secundis; ad quem negamus illam prædeterminationem esse necessariam, aut in causis liberis posse in concordiam redigi cum usu libertatis earum. Nihilominus tamen verum est Deum habere æternam præscientiam omnium, quæ in tempore fiunt; quia non fiunt sine ipso agente, et ipse non agit nisi quæ cognoscit, quia per intellectum operatur; non cognoscit autem quicquam ex tempore, sed ex æternitate; ea autem cognitio non requirit physicam prædeterminationem causarum, sed æternam præscientiam omnium quæ in tempore sunt. Similiter verum est, Deum posse sua voluntate æterna prædefinire effectus suæ providentiæ consentaneos; posse iterum voluntates hominum movere quo vult, et quando, et quomodo vult; atque ita posse etiam et sæpe conferre hominibus auxilia efficaciam gratiæ juxta mensuram voluntatis suæ; sed hæc non pertinent ad concursum generalem. Quomodo autem fiant, ad supernaturalia Theologiæ mysteria pertinet. Id unum credimus, ad ea omnia non esse necessariam prædeterminationem physicam liberi arbitrii, neque aliquid simile quod arbitrii lædat libertatem: sed de his alias.

42. *Num sine determinatione physica stet subordinatio causæ secundæ ad primam.* — Quinto, dicebatur illa conditio necessaria propter subordinationem causæ secundæ ad primam, quasi non possit vera subordinatio intelligi sine aliqua impressione (ut sic di-

cam) causæ primæ in secundam, quæ sit quasi usus ejus. Veruntamen argumenta facta sub nomine motionis, applicationis, etc., procedunt de quacumque reali impressione, ut quavis alia voce significetur. Deinde quod ad subordinationem nihil hoc deserviat, ita ostendo: nam subordinatio inter causam secundam et primam duplex intelligi potest. Una est radicalis, seu aptitudinalis; quæ in tantum consistit, quod causa secunda non est apta ad agendum nisi dependenter a causa prima. Radix autem hujus subordinationis ex parte ipsius causæ secundæ est dependentia essentialis, quam habet a Deo in suo esse. Ex parte vero cujuscumque effectus vel actionis, quæ potest manare a causa secunda, radix est esse ens per participationem, quod non potest esse nisi ab ente per essentialitatem. Ad hanc igitur subordinationem, est quidem necessaria illa actio causæ primæ in secundam, qua dat et conservat illi esse et virtutem agendi; illa vero sufficit, neque est alia per se necessaria, quia ex vi hujus posita est tota radix et causa illius subordinationis in actu primo.

43. Alia vero est subordinatio in actu secundo. Quod autem hæc etiam non requirat novam actionem, qua causa prima conferat secundæ aliquid per modum principii actualis, ut vocant, duobus modis ostendo. Prior est, quia hæc actualis subordinatio non est denominatio intrinseca in causa secunda, per se loquendo. Quod patet, quia solum in hoc consistit quod causa secunda pendeat a prima in agendo; si ergo ipsum agere ut sic non est denominatio intrinseca in causa agente, dependentia in ipso agere ut sic non erit denominatio intrinseca, sed extrinseca, in hoc consistens quod ipsamet actio causæ secundæ pendet essentialiter a prima causa tanquam a primo ac præcipuo fonte sui esse; ergo ut secunda causa, quatenus actu agens est, essentialiter subordinetur primæ, non est necesse ut aliquid novum per modum principii in se recipiat, quia secundum hanc rationem non subordinatur ut recipiens, sed ut agens; ergo subordinatio hæc posita est in ipsa actione, quatenus essentialiter pendet a prima causa.

44. Secundo idem declaratur, nam, licet admittamus causam primam aliquid efficere in secundam per modum principii, adhuc causa secunda, ut affecta toto illo principio præcise concepto, est subordinata causæ primæ solum in actu primo; ergo in actione

oportet ut actualiter subordinetur per novam dependentiam in agendo, ut in superioribus probatum est; ergo subordinatio actualis agentis, ut agens est, non consistit in illa prævia actione, quæ tantum ad constituendum vel complendum actum primum pertinet; ergo, quamvis supponatur constitutum sine illa actione, per solam effectorem et conservationem causæ ac virtutis ejus, adhuc manebit integra subordinatio actualis in agendo.

45. Tertio declaratur hoc ipsum exemplis; nam calor, verbi gratia, subordinatur formæ ignis in agendo ignem, non quia aliquid in se recipit a forma dum agit, præter suam entitatem, sed propter dependentiam actionis ab illis duobus principiis ita inter se constitutis, ut unum sit sub altero, id est, ut sit inferius illo, et posterius illo, et pendens ab illo. Similiter in supernaturalibus, sacramentum, verbi gratia, baptismi est subordinatum Christo in agendo, non quia in actuali actione aliquid in se recipiat, juxta probabiliorum opinionem. Et similia exempla multa facile possent inveniri. Igitur neque ex vi subordinationis necesse est, aut fieri potest, ut concursus primæ causæ consistat in aliquo, quod per modum actus primi detur causæ secundæ in ipsa actuali actione.

Satisfit aliarum opinionum fundamentis.

46. Ex iis quæ diximus, probando nostram sententiam, virtute responsum est ad fundamenta contrariæ sententiæ; ut tamen declarem quo sensu intelligendæ sint gravium auctorum locutiones, et quomodo cum solo concursu consistente in actione salventur locutiones illæ ac denominationes, necessarium erit ad singula sigillatim respondere.

Exponitur axioma illud: Causa secunda non agit, nisi mota a prima.

47. Ad primum ergo dicitur primo, axioma illud, *causa secunda non agit, nisi mota a prima*, intellectum in ea proprietate, quod causa, præter suum esse, et omnem virtutem agendi connaturalem quam habet, indigeat novo motu vero ac reali in ipsa recepto ut agat, falsum esse, ut probatum est. Neque invenitur in eo sensu ab Aristotele alicubi traditum. Unde etiam est falsum, in illo principio sic intellecto fundari, vel reductionem omnium motuum ad primum motorem, vel omnium entium ad primum ens. Nam illa argumentatio fundatur, vel in physica expe-

rientia et ordine sensibilium motuum, vel in proportionali dependentia omnium effectuum a suis causis, non vero in illa occultissima præmotione, nulla ratione fundata. Itaque discursus physicus Aristotelis fuit, omne quod movetur ab alio moveri, omnesque motus inferiorum corporum aliquo modo reduci ad motum cœli, cœlum autem ipsum moveri ab alio; atque ita cum non procedatur in infinitum, sistendum esse in aliquo primo motore. Discursus autem metaphysicus proportionalis erit, omne ens, quod non est a se, manare ab alio, et illud aliud, si non sit a se, rursus esse ab alio, cumque non possit procedi in infinitum, sistendum esse in ente a se. Et proportionali modo poterit discursus fieri inter agentia ut sic, ex vi essentialis dependentiæ a nobis explicatæ; nam quod non est agens a se, reducendum est in aliud in quo nitatur in agendo, donec sistatur in aliquo, quod a se sit agens, et in nullo alio nitatur. Denique fieri potest discursus naturalis ex sensibilibus motibus corporum universi, per quos res istæ corporeæ ita applicantur ad agendum vel patiendum, sicut necesse est ad conservationem universi; nam hoc est signum hæc omnia ab uno supremo principe gubernari; ista ergo propositio in dicto sensu nec vera est, neque ad prædictas reductiones necessaria.

48. *Unde ducat originem locutio de motione secundarum causarum a prima.* — Continet igitur illa propositio metaphoram et analogiam quamdam sumptam ex artificialibus instrumentis, ut probe notavit Fonseca, lib. 5 Metaph., c. 2, q. 9, sect. 2. Nam, quia videmus hæc sensibilia instrumenta, quæ a nobis in agendo pendent, et nobis subordinantur, non agere nisi mota a nobis, ideo ad explicandam subordinationem et essentialem dependentiam in agendo causarum secundarum a prima, dicuntur causæ secundæ non agere nisi motæ a prima. Proprius autem sensus est, illas non agere nisi adjutas a prima, vel (quod idem est) ut cooperantes primæ. Adde præterea necessarium esse ut causa secunda habeat esse datum et conservatum a prima. Et hic continuus influxus ipsius esse, vel virtutis activæ, potest dici quasi continua quædam motio ipsius causæ secundæ a prima. Rursus, si causa secunda indigeat aliqua nova applicatione locali, aut excitatione vitali ad agendum, illam etiam habet a causa prima, vel per causas secundas operante, vel interdum ab ea sola; sæpe enim ita operatur, non ex vi generalis concursus, sed

ex aliqua peculiari providentia. Quo sensu loquitur Scriptura in testimoniis ibi citatis, quæ proinde non sunt ad rem. Atque hoc etiam sensu verificari aliquo modo potest causam secundam non agere nisi motam; nam si est spiritualis, agit prævia actione immanente quam in se recipit, et ita mutatur; si vero sit corporalis, indiget propinquitate locali, quam recipit per aliquem motum, vel qui tunc fit, vel qui antea præcesserit. Unde aliqui ex auctoribus citatis, præsertim Augustinus, non dicunt causas secundas moveri dum agunt, vel moveri ad agendum, sed omnem causam secundam ita esse activam, ut etiam passiva sit, et mobilis aliquo motu; in quo non explicant aliquam conditionem, quam tales causæ requirant ad agendum, sed imperfectionem et potentialitatem, quam natura sua habent. Quod etiam est satis ut intelligamus, deveniendum esse ad aliquam causam, quæ ita agat ut nihil pati possit.

Exponitur hæc locutio: Causa secunda applicatur a prima ad agendum.

49. Ad secundum ita est explicanda illa propositio, *Causa secunda applicatur a prima*, sicut illa, *Movetur ad agendum*. Et quidem D. Thomas, qui maxime videtur illa locutione usus, 1 p., quæst. 105, art. 5, imprimis ipsam vocem corrigit, quia non simpliciter appellat causam primam *applicantem*, sed quasi *applicantem* secundam. Deinde ibi non meminit alterius concursus vel motionis, sed tantum illius applicationis. Unde quod in 1. 2 vocavit auxilium Dei moventis, in prima parte appellavit applicationem primæ causæ. Et utrumque nihil aliud est quam ipse actualis concursus, ne dicamus D. Thomam hunc aut ignorasse, aut tacuisse, quod et per se est absurdum, et repugnat idem D. Thomæ, dicto art. 5, ad 2, ubi ex illa applicatione concludit unam et eandem esse actionem primam et secundæ causæ; quod solum est verum propter concursum per modum actionis, ut sequenti sectione declarabitur.

50. Ipse ergo actualis et immediatus concursus actionis, sicut per translationem dicitur motio, ita etiam dicitur applicatio, ut significetur dari a prima causa ut a superiori, et ab ea dirigi et ordinari ad fines a se intentos, quod est quoddam applicationis genus. Et hoc probat ratio tacta in illo secundo argumento, et nihil aliud. Magisque intelligitur ratio illius vocis seu applicationis, si distinxerimus duplicem applicationem, aliam

præviã, ut conditionem requisitam, de qua non potest illud intelligi, ut ostensum est; aliam vocare possumus actualem seu formalem, intime inclusam in ipsa actione; sic enim, qui actionem inchoat, dicitur tunc se applicare ad actionem; quæ applicatio non est aliud quam exhibitio illius actionis; hoc ergo modo vocatur applicatio ipse concursus primæ causæ; tamen illa applicatio non est a sola prima causa, sed etiam a secunda, adjuvante prima, et sub hac ratione etiam applicante. Sub hac enim ratione applicationis significatur actio secundum primam emanationem a suo agente, et ideo, ut significetur Deum concurrere ad illam secundum omnem rationem ejus, dicitur Deus applicare causam secundam ad agendum. Et hæc satis sunt ad illam locutionem.

Quid sit causam secundam agere in virtute primæ.

51. Alia vero locutio in eodem argumento posita, scilicet, *quod causa secunda agit in virtute primæ, seu quod virtus divina est virtus omnis causæ agentis*, et aliæ similes quæ habentur libro de Causis, exponuntur verbis D. Thomæ, 3 contra Gentes, c. 70, ubi sic ait: *Virtus inferioris agentis pendet ex virtute superioris, in quantum superior dat inferiori virtutem agendi, vel conservat eam.* Et infra: *Oportet igitur quod actio inferioris agentis non solum sit ab eo per virtutem propriam, sed per virtutem omnium superiorum agentium; agit enim in virtute omnium.* Agere enim in virtute, nihil aliud est quam agere per virtutem participatam a superiori virtute, et dependenter in sua actione ab actuali influxu ejus. Et eodem modo dicitur virtus divina virtus omnium causarum, quia omnes conservat et omnes actu adjuvat. Hæc ergo duo sufficiunt, et per se requiruntur ad veritatem similium locutionum.

52. Verum est D. Thomam, q. 3 de Potentia, a. 7, addere tertium, nimirum, virtutem instrumentalem fluentem, quam recipit causa secunda a prima, ut agat tanquam instrumentum ejus; diserte enim hanc numerat tanquam distinctam ab applicatione, et ab efficientia seu conservatione ipsius causæ secundæ et virtutis ejus. Existimo tamen D. Thomam tacite retractasse illam doctrinam in 1 p., ubi exquisite tractans omnem modum, quo causa prima operatur cum secunda, illam virtutem omisit, quod facere non potuisset in proprio ac præcipuo loco, si existimasset esse

per se necessariam ad concursum primæ causæ, et similiter 2 cont. Gent., cap. 70, illius non meminit. Nec discursus quem facit in dicto art. 7 de Potentia, est efficax. Fundatur enim in eo quod causa secunda non potest efficere esse existentia nisi per modum instrumenti; quod, proprie et in rigore loquendo de instrumento, verum non est, ut in solutione ad quintum attingam, et latius infra, disputando de essentia creaturæ.

53. *Agentia qua actione perficiantur.*—Ad tertium respondetur, illam excitationem commentitiam esse, nisi metaphorice ipsamet naturalis inclinatio ad agendum dicatur excitatio; illa autem inclinatio non est per actionem distinctam ab illis quibus causa secunda et virtus ejus conservantur et adjuvantur. Ad rationem vero ibi propositam respondetur, agentia creata, dum agunt, non perfici perfectione distincta ab ipsa actione; neque ullus unquam philosophorum aliquam priorem perfectionem excogitavit. Actio vera ipsa ab ipso Deo est immediate, non tamen ab illo solo, sed cum ipsa causa secunda. Quod si talis actio sit immanens in agente, erit perfectio ejus intrinseca; tale enim agens habet vim seipsam perficiendi, cum debito et accommodato concursu primæ causæ. Si vero actio sit transiens, quæstio est an secundum aliquid sui maneat in agente, vel an, licet omnino transeat in passum, etiam ibi sit dicenda perfectio agentis; de quibus suo loco dicemus, nam ad præsens nil referunt; quicquid enim horum dicatur, sufficit ad hanc perfectionem concursus primæ causæ per modum actionis.

54. *Causæ secundæ cur dicantur instrumenta prima.*—Quarta et quinta ratio, cum omnibus quæ in eis tanguntur, tractata sunt, et expedita inter probandam secundam assertionem, præter duo puncta, quæ in quinta ratione insinuantur. Unum est causas secundas non agere ut instrumenta primæ, quod est facile, nam, licet interdum ita appellentur, ad indicandam dependentiam quam in operando habent a prima causa, tamen non sunt proprie et rigorose instrumenta, sed causæ principales in suo ordine; nam per proprias virtutes, et in suo ordine sufficientes, agunt, et effectus sibi similes producunt, ut notavit D. Thomas, quæst. 24 de Veritat., art. 4, ad 4 et 5; et Scotus, in 4, d. 1, q. 1, ad ult.; et superius, explicando divisiones causæ efficientis, idem declaravimus. Omitto etiam in rigorosis instrumentis non esse ne-

cessarium ut, priusquam agant, in se recipiant a causa principali aliquid per modum principii, a sua entitate distinctum, de quo alias. Aliud punctum erat de ordine prioris et posterioris natura, quæ inter actiones causæ primæ et secundæ intercedit, de quo dicam sectione sequenti.

55. *In quo sita perfectio causæ primæ concurrentis cum secundis.*—Ad sextum fundamentum, simpliciter negatur assumptum, nimirum perfectius concursurum Deum, si concurrat influendo aliquid actuale per modum principii; non enim consistit major perfectio in multiplicatione entitatum, principiorum aut influxuum, alioqui essent hæc infinite multiplicanda. Sed consistit major perfectio in hoc, quod singula fiant in debito pondere, numero et mensura. Duo ergo spectant ad summam perfectionem causæ primæ, ut operantis et cooperantis in causis et cum causis secundis: unum est, ut nihil virtutis vel actus primi, vel conditionis requisitæ, quæ vere sit aliquid, reperiatur in causa secunda, quod non sit datum et conservatum a prima; aliud ut actio creaturæ fieri non possit sine actuali immediato influxu causæ primæ. Multiplicatio autem principiorum agendi, vel conditionum necessariarum, per se non pertinet ad perfectionem, generatim loquendo, sed ibi tantum addenda sunt talia principia, ubi specialis aliqua ac vera causa et necessitas, vel saltem utilitas intercesserit.

56. *Causam secundam agere, quomodo a Deo.*—Ad primam itaque probationem respondetur, idem esse causam secundam pendere a prima in causando, et pendere in actione sua, seu (quod idem est) in causalitate sua; nam si pendet in suo esse, et in tota virtute sua, et ulterius in actione et causalitate sua, in quo alio pendere debet aut potest? Nam quod ibi additur de hoc complexo, *causam secundam agere*, nihil novum est, nam creaturam agere, nihil est aliud quam actionem ab illa prodire. Unde prima causa efficiendo hanc actionem, efficit illam ut prodeuntem a tali causa. Nam, licet habitudo actionis ad causam secundam præcise concepta non respiciat Deum ut terminum illius habitudinis, tamen, ut est aliquid in re, ab ipso Deo fit, sicut etiam passio ut passio non respicit Deum, fit tamen a Deo; hoc igitur modo creaturam agere, est etiam a Deo.

57. Atque idem est de illa locutione, *Prima causa facit, ut secunda faciat*, si particula *ut* nihil aliud denotet, quam collationem vir-

tutis, et physici concursus necessarii ad operandum. Si vero denotet peculiarem habitudinem finis, ita ut significetur, primam causam peculiariter intendere omnem actionem causæ secundæ in particulari, est quidem id sæpe verum, non tamen est semper necessarium; aliquas enim actiones non intendit, sed permittit; et tunc non proprie in eo sensu facit Deus ut creatura faciat, sed permittit ut faciat, eique facienti cooperatur. Unde non pertinet ad perfectionem primæ causæ, ut in universum et ad omnia concurrat illo modo, sed potius est præter sapientiam et bonitatem ejus. Atque ita potest argumentum in contrarium retorqueri, nam ex opposita sententia sequitur, Deum in universam facere ut faciant, etiam ii qui male faciunt; quia per propriam actionem suam a sola sua voluntate prodeuntem eos determinat ut ita faciant; de qua ratione dicemus plura in sectione quarta. Alio tandem ac morali modo dicitur Deus facere ut homines faciant, illustrationibus et inspirationibus; quomodo in Scriptura reperitur illa locutio; non tamen pertinet ad concursum primæ causæ, sed ad ordinem gratiæ vel specialis providentiæ divinæ, cujus consideratio non est hujus loci.

58. *Qualiter Deus utatur causis necessariis.*—Quod tandem in eo argumento dicitur, ad perfectum dominium primæ causæ pertinere ut utatur causis secundis ad suos ipsius fines, verissimum est; falso tamen et sine fundamento fingitur hunc usum consistere in hoc, quod semper agat circa creaturam aliquid distinctum ab ipsa, et a naturali virtute ejus. Potest quidem Deus interdum hoc modo augere virtutem agendi, si velit, vel supplere quidquid creaturæ defuerit; tamen, quod hoc semper sit necessarium, non pertinet ad dominium, vel convenientem usum creaturarum, sed facilius utetur Deus creaturis suis, si intelligamus dedisse illis completas virtutes in suo genere, et conditiones omnes requisitas, cum quibus, si ipse concursum adjungere voluerit, facient illæ quod ipse decreverit; quod est uti illis ad agendum.

59. *Qualiter liberis.*—Quamquam hic modus utendi causa secunda peculiare aliquid requirat in causa libera, nam illa, positis omnibus prærequisitis ad agendum, et præparato etiam concursu Dei eo modo quo explicabimus sectione quarta, non statim operatur unum determinate, et ideo, si Deus uti illa vult ad aliquem determinatum effectum, habet peculiarem modum, moralem vo-